

DOI No: <http://dx.doi.org/10.14225/Joh476>

POSTMODERN ÖZNEİNİN TEMELLERİ: İNSANLIK TARİHİYLE HESAPLAŞMA

İmran GÜR*

Özet

İçinde bulunduğumuz çağın bilinci ve bilme biçiminin temelleri ortaçağ sonuna ve ortaçağa biçim veren bilme biçimleriyle, bilgi ve insan ilişkisi ise ilkçağa kadar uzanmaktadır. Postmodern özne olarak tanımlayabileceğimiz çağımızın yeni insanı olan son insanın bilinci ve bilincini biçimlendiren bilme biçiminin en belirgin özelliği, tarihle ve tarihe biçim veren bilme biçimleriyle kurduğu ilişkide kendisini tarih tarafından biçimlendirilmiş dolayısıyla tarihsel bilme biçimlerinin kendi bilincini oluşturduğu bir karışımdan oluşmuş olmasıdır. Karışım, postmodern öznenin geçmişin bilme biçimlerinin bütününe sahip bir bilgi birikimi ve belleği konumunda bulunmasını ve bu birikimlerin her birinin belleğini oluşturan yapılardan biri olmasını ifade eder mahiyettedir. Bu konuyla geçmişin bilme biçimleriyle kendi bulunduğu konumdan karşılaşma, onu sorgulama bilinci olan postmodern öznenin bilincini yapılandıran unsurların kaynağı; geçmişte varolan, bugün de varlığını koruyan, değişen şart ve imkânlarına, varlık ve kendisiyle ilgili edindiği bilgi birikimine rağmen, varlık, kendisi ve yaratıcısıyla ilgili soruları en eski cevaplara dayandırdığı ve insanlığın tüm geçmişini yansıttığı görülmektedir. Bu konuyla postmodern özne insanlığın kendi geçmişi, yani varlık, kendisi ve tanrı hakkındaki tutumlarının hem sonucu, hem sorgulayıcısı, hem de bilinci olmak gibi bir sorumlulukla karşı karşıya bulunmaktadır.

Anahtar kelimeler: *tarihle hesaplaşma, tarih bilinci, sorgu bilinci, vahiy bilinci.*

* Yrd. Doç. Dr., Namık Kemal Üniversitesi Fen-Edebiyat Fakültesi Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü.

The Principles Of The Postmodern Subject: Settlement With The History Of Humanity

Abstract

The principles of the consciousness and the ways of knowing of the age we are living in go back to the end of the middle age. The ways of knowing that shapes the middle age and the relation of information and human go back to the first age. The most typical characteristic of the consciousness and the way of knowing shaping the consciousness of the last human who is the new human of our age and who is named as the postmodern subject is the fact that he is shaped by the history, and hence he is created from a mixture in which historical ways of knowing create his own consciousness in the relationship established between history and the ways of knowing shaping the history. The mixture is in a characteristic expressing that the postmodern subject is in the position of a fund of knowledge and memory that owns all the ways of knowing of the past and that it is one of the structures that creates the memory of each of these accumulations. With this position, the source of the elements structuring the consciousness of the postmodern subject, whom we can express as the consciousness of meeting with the ways of knowing of the past in its own position and investigating them, reflects all the history of the humanity in such a way that the subject attributes the questions relating to existence, his own and god to the oldest resources, despite his changing conditions and possibilities that existed in the past and that still survive today and his unprecedented fund of knowledge about existence and himself. With this position, the postmodern subject is face to face with the responsibility of being the result, the investigator and the consciousness of the own history of humanity, namely his attitude towards existence, himself and god.

Key words: *settling accounts with history, history consciousness, interrogation consciousness, image consciousness.*

Giriş

XXI. yüzyılın insanı olan postmodern öznenin bilimsel gelişmeler, teknolojik süreç ve dijital iletişim araçlarıyla mitolojik, skolastik (ortaçağ) ve ideolojik (modern) dönemlere üstünlük kuran yapısında, insanlığın geçmiş bilme biçimlerinin ve bilgi birikiminin toplandığı görülmektedir. Öznenin bu durumu, kendisini, geçmişin bilme biçimlerinin tamamıyla yüz yüze gelmesi, onları kendi varlığında sorgulaması, onlara yeniden biçim vermesi ve kendisinin bunlardan birisi ya da birkaçı olabilmesi seçenek ya da imkânı biçiminde göstermektedir. (Gür, 2013/1: 59) Diğer taraftan varlık koşullarındaki büyük değişikliğe, bilme imkânlarının genişliğine, sorularının geçmiş bilinç durumlarının sorularıyla karşılaştırılamayacak oranda farklılaşmasına rağmen,

son insan öznenin kendisine ve varlığa ilişkin soru ve cevaplarının niteliğini, cevapları bu birikimin içinde, kendi geçmişinde araması düşüncesi belirlemektedir. Kendisini öznenin geçmişi şimdide deneyimlemesi biçiminde ortaya koyan postmodern öznenin yapısında geçmişin birikimiyle şimdi arasında kurulan bu ilişkinin yarattığı bir tıkanmışlık gözlemlenmektedir. Bu tıkanma, bir taraftan değişimin özsel bir gelişme olmayıp teknolojik sürecin yarattığı yeni sorunlara çözüm aramak düşüncesi etrafında yoğunlaşan konumsal bir doğası olduğunu; diğer taraftan insanın geçmişe, kendi varlığına, bilgisine, kendi kökenlerine, yeni bir bilinçle bakma imkân ve sorgusuyla karşı karşıya bulunduğunu ortaya koymaktadır. Bu nedenle postmodern öznenin kim ve ne olduğunu, bilincini, bilme biçimini ve yapısını oluşturan unsurları anlayabilmek için bilincinin yapıtaşı konumunda bulunan “*tarih bilinci*”ne ve onun temellerine dönmek gerekmektedir. Postmodern özne kendi geçmişiyle, insanlık tarih ve bilincinin kendisiyle hesaplaşan son insan görünümündedir. Bilgi, bilme ve bunların toplamından oluşan bir bilinç olan insanın geçmişte bir bilinç olarak bilgiyle ilişkisi ve bu ilişki sonucunda oluşan tarihsel bilinci ile bugünkü insanın bilincini ortaklaştıran temel özellik, aynı bilme biçimlerinin yeni insanın bilincinde yankısını buluyor olmasıdır. “*Geçmiş*” bu anlamda son insanın kendisini izlediği ayna konumuna yerleşmektedir.

1. “*İmge Bilinci*” Olarak “*Postmodern Özne*” ve “*Tarih Bilinci*” İlişkisi

Öznenin tarihsel süreç içindeki bilme biçimleri ve bu bilme biçimleriyle hesaplaşmasının somut göstergesi, ilk çağı oluşturan “*kurulmuş gerçek*”in – mitolojik bilinç- nakil aracılığıyla orta çağa, (Karlığa, 1997: 84) ortaçağdan modern çatışmaya ve hepsinin birden postmodernizme aktarılmasından oluşan ve insanın değişmeyen doğasının tam karşılığı olacak biçimde kurulmuş bir yapı olmasıdır. Öznenin bilincini ifade eden “*imge bilinci*” (Gür, 2013/2: 36) somut gerçekle kurulmuş gerçeğin yer değiştirdiği ilk bilinç olan mitolojik tutumla özneyi birleştiren temel unsur durumundadır. (Gür, 2013/3: 574) Diğer taraftan bilginin paylaşılma ve insana yön verme şartlarının insanlığın tamamıyla ilişkili bir boyuta taşınmasıyla (Bauman, 2011: 74) tüm insanlığın ortak bir bilinç etrafında toplandığı görülmektedir. Özne” bu yapısıyla temelini oluşturan tarihsel bilme biçimlerinin yarattığı “*tarih bilinci*”yle, bu birikimi anlama, ona yön verme, onu insanlığın içine hapsediği “*tek seçenekli varoluş*” modeli olarak algılama bilincini ifade etmektedir. (Gür, 2012/4: 104) Dolayısıyla

öznenin “*tarih bilinci*” etrafında merkezileşen konumu, kendisine biçim veren bilincin ilk biçimi olan mitolojik bilinçten skolastik ve ideolojik bilinçleri de içine alarak bugüne kadar insanlığın sahip olduğu bilincin “*tek seçenekli*” bir yapıdan oluştuğunu ortaya koymaktadır. Postmodern öznenin yapısının ortaya koyduğu “*tarih bilinci*” etrafında merkezileşen durum, insanlığın “*tek seçenekli*” bir evren, insan, tanrı tasavvuru içinde yaşadığını, tasavvurun niteliğinin ise kurulmuş gerçeğin somut gerçekle yer değiştirmesinden oluştuğunu ortaya koymaktadır. Diğer taraftan son insan postmodern özne, ulaştığı tarih bilincini sorgulama potansiyeli olarak “*tarih bilinci*”nden çıkışı, yeni ve bugüne kadar varolmamış bir alternatifi, kendisinde potansiyel olarak bulunan fakat “*tek seçenekli evren*” tasavvurunda deneyimlemediği bir “*öteki seçenek*”i bulma, seçme, talep ve imkânını da ifade etmektedir. (Gür, 2013/4: 107) “*Tarih bilinci*”nde sırasıyla mitolojik, skolastik, ideolojik bilinçlerde devamlılık gösteren kurmaca, gerçek; somut gerçek, kurulmuş gerçek ilişkisinin “*tek seçenek*”i yaratan durumun ifadesi olarak kendi alternatifini somut gerçekle kurulmuş gerçeğin yer değiştirmesi tasavvuru üzerine kurduğu görülmektedir. Üretilmiş gerçekliğin bilinci yapılandığı ve insanın somut varlığının kurulmuş bilinç üzerinden algılandığı bu bilinç, ilk bilme biçimlerinin nakil aracılığıyla sürekli aktarıldığı kurgusal bir geçmişle ortaklaşma süreci görünümündedir.

Genel ve yaygın bir kanaat olan “*tarih bilinci*”nin kendisine dâhil ettiği “*öteki seçenek*” ise “*tarih bilinci*”nin ve tek seçenekli evrenin alternatifi konumunda bulunan “*vahyin deneyimi*”dir. Vahiy, “*tek seçenekli*” bilinç ve evrene dâhil olmayan, “*tarih bilinci*”nin özünü oluşturan, kurulmuş gerçek-somut gerçek ilişkisini reddeden, bilginin insanın somut varlığıyla –somut gerçek- örtüştüğü, yaratmanın somut gerçeğin kendisi olduğu, “*tarih bilinci*”ne alternatif konumunda bulunan seçenek durumundadır. “*Tarih bilinci*”nde kurgusalığa ve somut gerçekten kopmaya karşılık gelen yaratmanın niteliği, “*vahyin*” özneteliği olarak insanda bulunan fakat “*tarih bilinci*” içinde kurgusallaşan insanın özneteliğini kendinde olan ve başkasında bulunmayan bir öznetelik olarak kabul etmekte, bu özelliğiyle de insana kendi doğasına özgü bir alternatif sunmaktadır. “*Tarih bilinci*”nde kurgusallığın nedenini oluşturan somut gerçekte karşılığı bulunmadığı için kurgusallaşan tasavvura –zihinsel yaratmalar- dayalı bilme biçiminin tanımladığı insan doğasının özneteliği ile vahyin tanımladığı insanın özneteliği birbirinden farklıdır. Bu anlamda, insanın “özneteliğinin” ne olduğu sorusu, postmodern öznenin kurgusallaşmış “*tarih*

bilinci” seçeneği içindeki kurgusal, (Gür, 2013/5; 596) ve insanlığın aynı bilinç ve aynı soru etrafında toplanmasının nedeni olan yapısı, “*tarih bilinci*” etrafında toplanan “tek seçenekli” insan doğasının geldiği son sınırı ifade etmektedir. Diğer taraftan insanın kendi doğasını kendi özneliğiyle alternatif bir seçenek, “insanın özgün doğal formu ya da potansiyeli” olarak tanımlayan dışarıdan geldiği ve insanın özneliğiyle birleşerek ondan yeni bir gerçek yaratma biçimi ve seçimi olan vahyin oluşumunun kendisinde bulunan, bu anlamda da yaratıcının kendisinin yani alternatifsizinden sunduğu alternatif olma seçeneği insanlığın kendi doğal formunda bulunan kendisini hiç deneyimlemediğini ortaya koyar mahiyettedir. Dolayısıyla postmodern özne insanlığın bu iki seçenekli durumdan “*tarih bilinci*”nin yarattığı “*imge bilinci*”nin geldiği son sınırla birlikte yeni bir varoluş imkânı olarak bir seçim olma konumunda bulunan, bu bilincin ortak yapısını temsil eden bir bilinç ve insanlığın bütünü ifade eden kendi yarattığı sonucun kendisidir.

2. Tarihsel Bilme Biçimleri, İmgeleşme Süreci, Postmodern Özne İlişkisi

Bilginin ne olduğu, niteliği, insanla ilişkisiyle ilgili soruların tarihte ve bugün, insanın gelişim ve değişimiyle yakından ilgili olduğu, insanın bilgiye bakışının kendisine ve evrene bakış açısında meydana gelen değişime paralel olarak değiştiği, bilginin insanı, insanın bilgiyi biçimlendirdiği karşılıklı ve sürekli bir ilişkiyle tanımlandığı görülmektedir. (Mengüşoğlu, 2000: 74) Doğu’da ve Batı’da bilgi üzerine düşünenler için başlangıç noktası olan ilk bilgi tanımı ve sınıflandırması ilkçağ Yunan düşüncesine dayanmakta, ilkçağ düşüncesini biçimlendiren bilgi birikimi ise mitolojik bilincin kendisini ifade etmektedir. Bu anlamda insanlığın ilk bilme biçimi ve bilincinin, “bilim, din, sanat, kutsal, büyü ve gizemin karışımından oluşan” (Yakıt: 2006: 84) mitolojik tutumla özdeşleşen ilkçağ ve ortaçağa damgasını vuran hermetizm olduğu söylenilebilir. (Ekinci: 2006: 9) Dolayısıyla hermetizm, bir nakil bilinci olarak mitolojik tutumun kurgu bilincini ve evren tasarımı ilkçağ ve ortaçağa nakil geleneği olarak aktaran unsur konumunda bulunmaktadır. Hermetizm, ilk üniversite olan Harran okulunun tarihsel bir kavşak oluşunda simgeleşen bilginin toplanma ve yayılma alanı konumunda bulunmuş, ilkçağ ve ortaçağ boyunca hem Doğu’yu hem Batı’yı etkileyen insan tutum ve bilincinin değişmeyen doğasının temsili görünümündedir. (Keleş: 2006: 84) “Doğu ve Uzak Doğunun keşfi, büyü, sihir ve gizemin temalaşması, en kesin bilimsel

verilerle, en anlamsız düşüncenin yan yana bulunduğu postmodern durumun” (Ecevit: 2002: 58) ortaklaşan tek sesiyle gnostik öğretinin “yaratılmış yeryüzü tanrısı” –imge bilinci- aynı seste öznenin yapısını oluşturan bilinç olarak birleşmiş olmaktadır. (Eco, 1996: 29) Postmodern düşüncede felsefi Hermeneutik –yorumsamacılık- aracılığıyla metafizik-hakikat ilişkisi çerçevesinde karşılık bulan hermetizm, insanlığın ilk bilinciyle son bilincini bir araya getirmiş olmaktadır. Hermetik bilinç, içinde tek tanrı inancının –bilhassa İbrahim’in putataparlıkla yaptığı mücadelenin- derin izleri dâhil olmak üzere alternatifle –vahiy bilinci- kurulmuş gerçeğin aynılaştığı ilk bilinci ifade etmektedir. Buna bağlı olarak coğrafi konumu nedeniyle sırasıyla üç ilahi dinin -Tevrat –Yahudilik, İncil -Hristiyanlık, Kur’an –İslam- yayılma, anlaşılma ve yorumlanma süreçlerinde derin etkileri bulunan bir karışım görünümündedir. (Gündüz; 2006: 54) Bu karışım, insanlığın tek seçenekli evren modeli içinde “*tarih bilinci*”nin postmodern özneye gelinceye kadar tartıştığı, tarihsel süreç boyunca belirli biçimlerde yaşamsal sorun haline gelmiş, temel bir bilinç yapısı olmasıdır. (Gür, 2013/1: 63). Bu anlamda çok tanrılı tek tanrı inancının ilk örneği olan mitolojik tutumdaki yaratılmış kutsalla ilahi vahyin aynılaşmasına neden olan “*vahyin*” kendisinin yorumcuyla yer değiştirdiği, özgür bilincin köleleşmesinin nedeni olan araçların kutsallaştırıldığı, “*tarih bilinci*” in merkezileştiği tutumun ifadesidir. (Altındağ, 2006: 123) Bu konumuyla hermetizm, anlamın asli –ilk- doğasının bozularak yeni bir biçim verildiği, değiştirilip dönüştürüldüğü, yeniden üretildiği, dolayısıyla “*tarih bilinci*”nin karşısında bulunan İbrahim’in –*vahiy bilinci*”- putataparlıkla yaptığı mücadelenin gerekçesini oluşturan bilincin kendisidir.

Mitolojik tutumdaki yaratılmış yeryüzü tanrısı ve bu tutumdaki insanın kendi bilincine karşılık gelen hermetizm, insanın kendi yarattığı kutsaldır. Bu dinin tanrıları, somut güçlerin zihindeki tasarımları, baş tanrısı araçlar kullanan düzenleyici; elçileri, kâhin ve rahipler; bilgisi, büyü ve gizemdir. (Çığ: 2002:5) Tek tanrı yalnız kâhin ve rahiplerin anlayabileceği gizli bir dille konuşmakta olduğu için bilme yetisini ancak onlar kullanabilmekte, ötekiler bilinç sahibi kabul edilmemekte ya da köleleşmiş bilinçler olmaktadır. (Eco, 1996: 44) Diğer taraftan çok tanrılı tek tanrı inancı olan gnostizmin tanrı tasavvurunun temel dayanağı olan baş tanrı ve yardımcıları düşüncesi, İslam kültürünü ve inancını derinden etkilemiş, Harranilerin mabetlerinin kurulma biçiminde sembolleşen 99+1 simgesi –çok tanrılı tek tanrı- zat ve sıfatlar meselesi olarak İslam düşüncesi içinde yaygınlaşmıştır. (Gündüz, 2006: 127) Bu anlamda zat

Mısır'da Ra, Yunanistan'da Zeus, Enoc'un Kitabı'nda (Laurance, 2012: 176) vahyin Allah'ının bizzat kendisini karşılayacak biçimde kurulan tek tanrıya, sıfatlar ise bu tanrının görevlendirdiği küçük tanrılara –aracilar- dönüştürülerek özünde aynı olmayan iki farklı tanrı tasavvuru birbiriyle aynılaştırılmıştır. İşlerini aracilar vasıtasıyla yapan, yetkilerini onlara devreden, somut varlıkların insanın üstünde değer kazandığı, her varlığın en üst derecede bir temsilcisinin bulunduğu, bu vesileyle görünmeyen güçlerden –melek, şeytan- başlayarak en somut güçlere kadar varlığın insanın kendi üstünde bir güce dönüştüğü “kurulmuş yeryüzü tanrısı”, “tarih bilinci”nin kendisidir. Bu anlamda “tarih bilinci” imgeleşmenin gerekçesi olan insanın kendi tasavvurundaki tanrıya tapmasını ifade etmekte bilgisel dayanağını ise aktarma, yaygınlaştırma ve nakil oluşturmaktadır. Postmodern öznenin doğasını oluşturan arayışın mitolojik ve hermetik tutumla ilişkisi postmodern anlatıda üstkurgu, yorum, tarihin bugün yeniden deneyimlenmesi biçimlerinde kendisini ortaya koyan merkez arayışı, mistisizm vurgusuyla “postmodern özne”nin bilincini “tarih bilinci”nin içine hapsedmekte; son insan bu bilinç etrafında şekillenmekte ve birleşmektedir. (Gür, 2013/5: 576) Bu bilincin karşısında yer alan öteki seçenek, İbrahim'in putataparlıkla yaptığı savaşta ve yaratıcının kendisini arayışında sorgu bilinci olarak sembolleşen “alternatifsizin alternatifi” konumunda bulunan “vahiy bilinci”dir. Bu anlamda İbrahim'in Allah'ı, İbrahim'in kırdığı putlarla simgeleşen kutsallaşmış aracıları, 99-u ve 99'u var eden 1'i kıran, aracilar kullanmayan üstün varlık, insanın bizzat kendisiyle ilişki içinde olan yaratıcıdır. (Kur'an, 6/73-84:) Bu anlamda özünde bir arayış olan ve tek bir bilinç etrafında bir araya gelen insanlığın son temsilcisi olarak postmodern özne “tarih bilinci” ile “vahiy bilinci” kendi yarattığı kurulmuş yeryüzü tanrısı ile yaratıcının kendisi olan Allah arasında tercih yapma noktasında bulunan son insan konumundadır. Dolayısıyla bu tercih, insanın tek seçenekli kurulmuş yeryüzü bilinciyle birlikte yeryüzünün kendisi, evren algısı ve kendine özgü doğasıyla ilgili bir sorgulamayı, “alternatifsizin alternatifi” olabileceği (Gür, 2013/7: 44) yeni insanın yeni varoluşuyla ilgili bir talebi gündeme getirmektedir.

İnsanlığın kendisi, mevcutlar evreni ve yaratılışla ilgili tasavvurlarının oluşturduğu “tarih bilinci” postmodern öznenin merkez dışı konumuna merkezinde ne tanrının ne de insanın bulunduğu edilgen bir yeti kaybı oluşu sürecine kadar devam eden bir sürekliliktir. (Gür; 2013/1: 62) İlkçağdan başlayarak zihinsel varlık, maddi varlık tartışmaları biçiminde kendisini gösteren, hakikat insan arasındaki ikilemin giderilmesi, birleştirilmesi arayışları

(Neihbur, 2010: 15) Nietzsche’de perspektivizm tanrı ve hakikatin kurulmuş bir yapı olmasının tescili olmuştur. (Nietzsche, 1995: 48) Yine Nietzsche ile başlayıp Derrida’da son noktasını bulan ve hermetizmin kendi içindeki ilerleyişinin göstergesi olarak postmoderde ortaya çıkan sonuç; hermetizmin tanrısı ile vahyin Allah’ının aynı yaratıcı olmadığına ortaya konulmuş olmasıdır. Hermetizmin tanrısı, Nietzsche’nin kurgu, Derrida’nın şair ya da hahamın kurgusu -Tevrat’ta konuşan ses- olduğunu tespit ettiği (Megill, 2008: 456) kurgunun kendisi olan “kurulmuş tanrı” insan bilincinin hermetik bilinçle tanrılaştırdığı şeyin kendisi olmaktadır. (Gür; 2013/2: 58) İlkçağ’da temsilcileri Sokrates, Platon ve Aristo olan ve iki teklif biçiminde karşımıza çıkan insanlığın en derin açmazı olan tarihsel ikilem ortaçağ’da skolastik düşüncüyü yaratan en önemli neden olmaktadır. Bilgi ve bilincin biri Platonist diğeri Aristocu tutumlarında tarihsel ikilem bugüne gelinceye kadar çözüm tekliflerinin zıtlığı derinleştirdikleri fakat çözümleyemedikleri evrensel, temel bir açmaza dönüşmüştür. Tarihsel ikilemi canlı konuşma ile yazı arasındaki zıtlıkla ortaya koyan ilk düşünür Sokrates’tir. Sokrates’in konuşmasında insanın mevcut varlığıyla diğer mevcut varlıkları mevcut oldukları biçimde algılayan fakat konuşma sırasında konuşanda resmedilmeyen, sürekli bir oluş süreci gerçekleşmektedir. Konuşma, bilincin kapasitesinin varlığı oluş sürecinde algıladığı, kendi varlığıyla zihinsel varlığını, varoluşun tanıklığına açtığı gerçekleşmedir. Bu konumda insan kendi sesiyle zihninde daha önce olmayan bir varlık alanının dile gelişine, vücut bulmasına kendi mevcut konumunu reddetmeden tanıklık etmiş olmaktadır. (Gökberk, 2002: 17) Konuşma o an orada olmanın fiziksel ve zihinsel bütünlüğüyle sınırlı olmakla kalmayıp üçüncü varlık alanı olan kendisiyle konuşan sesin birlikteliğinden oluşan dışarıdaki somut gerçekleşmeye de tanıklık etmektedir. Bu, mevcut varlığın bilinçte kişiye özgü bilme biçimiyle birleşerek vücut bulan ve vücut bulan şeyin karşılığını da zihinsel ve fiziksel olarak insanın tanıklığına açan bir mevcudiyettir.

Sokrates’in *primum movens*’i (ilk neden) konuşan ve “*mevcut varlık tarafından teyit edilen bir kesinlik sözüdür.*” (Megill, 2008: 411) Sokrates’in yazıya bakışındaki “*canlı konuşmanın bir imgesinden ibarettir, yalnızca onun zaten bildiği hakikatlerin bir hatırlatıcısı olma hizmeti görmelidir.*” (Aktaran: Megill, 2008: 411) düşüncesi yazının söze, konuşmanın burada olan mevcudiyet ve tanıklığına karşı ikincil –kurgunun aktarılması- durumudur. Yazı mevcut varlığın mevcut olmayanla, gerçeğin kurulmuş ikincillikle yer değiştirdiği bir kopyalaşma, aktarma sürecini ifade etmektedir. Postmodern öznenin ses-varlık’ı

canlı bilinçle –yaşayan insan- yazının ikincilliğinin –tarihsel sezgi- birleşmesinden oluşmaktadır. (Gür, 2013/1, 67) “Sokrates yazıdaki söze karşıdır. “Çünkü (yazı) namevcut varlığa ses verir; tıpkı tanrının kendisinin hiçbir zaman sözlerinde mevcut olmadığı, ancak konuşan namevcudiyetinde olduğu gibi. Tıpkı yazı gibi kehanet de kendini haklı çıkarmayı, açıklamayı ya da savunmayı reddeder, tanrıyla tartışılmayacağı gibi yazıyla da tartışılmaz. Oysa Tevrat’ın ve İncil’in tanrısı hiçbir şey söylemez. Hiçbir şey gizlemez, bir mekân açar, bu mekânı onun menziline açan herkese açar” ya da “Kâhinleri Delhi’de oturan Tanrı ne ifade eder, ne de gizler, sadece sezdirir.” (Megill, 2008:412) Dolayısıyla Tevrat ve İncil’de konuşan tanrı, Derrida’nın söz yazı ayırımında tespit ettiği gibi haham ya da şairin sesidir. Bu anlamda Derrida’da haham ya da şairin sesine karşılık gelen hermetizmin tanrısı, yazıdaki ikincilliğin, yorumun, dolayısıyla sezginin tanrısı olmaktadır. Hermetik yorumun tanrısını ifade eden bu ses, Sokrates’in itiraz ettiği yazı ve Tevrat’ta konuşan sesin ikincilliği olmaktadır. Sokrates yazıya imge ve taklit, canlı tanıklığı reddeden bir mevcudiyetin donmuşluğu olduğu için itiraz etmektedir.

“İmge bilinci”, “ilk örneği mitolojik tutumla” (Nietzsche, 1995: 36) aynılaşan modernist ve postmodernist (Ecevit: 2002: 58) imgeleşmenin gerekçesi konumunda bulunan insanın doğal varlığının, yaratıcının insanın kendi özüyle ilişkisinin yerine geçen “yaratılmış, üretilmiş, kurgulanmış gerçek” ve “kurulmuş yeryüzü tanrısıdır”. Dolayısıyla “imge bilinci” postmodern öznenin “kurgu bilincine”, kurduğuna tapıyor olmasına karşılık gelmektedir. İmgeleşmede öznenin tanrısı yaratmada karşılaştığı kendi sesinin ötekileşmesiyle bir ses-varlık, yaratma etkinliği biçiminde ortaya çıkan mevcudiyetini, tarih bilinciyle birleştirmekte, kendi varlığını bu vesileyle yoruma açmakta kendisi de ikincil bir yorum olmaktadır. (Gür; 2013/3:572) “Ses-varlık” özsel mahiyeti aynı olan öteki seçenek konumunda bulunan vahiyde ise gerçek bir kendini yaratmaya dönüşmektedir. (Gür; 2012/2: 112) Diğer taraftan aynı bilinç “tarih bilincinin” kendisiyle hesaplaşma anlamına gelmekte yapısöküm “tarih bilinci”nin doğasını ortaya çıkarmış olmaktadır. (Derrida; 1978: 216) Bilginin imgeleşme süreciyle ilişkisi “İmge bilinci”nin mitolojik tutumdan felsefi bilgiye aktarılması sürecini ifade eden ilkçağ felsefesinde açıklık kazanmaktadır. Postmodern yapısöküm dâhil olmak üzere (Sarup: 1996: 24) Doğu’da –Suri mantık- ve Batı’da hareket noktası olan Aristocu bilme biçiminde maddeye içkin ruh, bilmeyi belirli bir maddesel forma indirgemekte, bilinç edilgen bir onaylayıcı konumuna yerleşmektedir.

(Gökberk, 2002: 71) Aristo'da, İki mevcudu -şey- birleştirerek üçüncüsünü ortaya çıkarma yetisinin sonucu olan insan bilincinin biçimlenmesi, mevcutlar evreninin –görünmeyen ve görünen- maddesel formla ilişkilendirilerek sureti şekillendirme düşüncesine dayanmaktadır. Dolayısıyla insanın extasis kapasitesi, (Rorty, 1997: 19) maddesel kutsalın –putataparlığın- gerekçesini ve özünü oluşturacak biçimde süreçle birlikte devam eden kendi varlığını anlama yetisini, cansız donmuş bir varlığın belirli bir formuyla birleştirmiş olmaktadır.

İnsanın extasisin bu şekilde kullanıldığını, bilincinin bu şekilde biçimlendiğini belgeleyen ilk mağara resimleri bu durumu ortaya koyar mahiyettedir. Gombrich, Yaklaşık 15 bin yıl önce İspanya Altamira ya da Lascoux mağarasında bulunan hayvan resimlerinin büyüsel amaçla kullanıldığını tespit etmiştir. İmgenin varlığın kendisiyle yer değiştirmesinin ilk biçimleri olan mağara resimlerini imge ile gerçek arasındaki yer değiştirmenin ilk örnekleri olarak değerlendirmek mümkündür. Birer temsil, varoluşun insan eliyle yapılmış yorumu olan imgelerin insanları somut ve bilinmeyen güçlere karşı koruduğuna inanılmaktadır. (Gombrich, 1976: 20) Bu anlamda imgeleşme, Sokrates'in yazıda itiraz ettiği imgeleşmenin, insanın canlı mevcudiyetinin üretilmiş cansızla yer değiştirmesi durumudur. Putataparlıkta insanın taptığı putlar değil fakat insanın ona kendisinden verdiği ruh ya da anlam olmaktadır. Bu durum, insanın bilincini maddeyle gerçekleştirdiği en yaygın eğilimin karşılığıdır. İnsan bilincini, maddeyle ilişkisine dayandıran düşünme biçimlerinde –modernizmin açmazı- bilincin üst sınırını belirleyen etken, maddeyle ilişkili ve sınırlı bilinçlenmenin sonucu ve son noktası olacak biçimde düşüncenin maddede, maddeleşerek biçimlenmesidir. Dolayısıyla bilinç kendisini maddeyle birleştirerek oluşmakta, bu oluşumla bilinçlenmekte ve bilinç oluşumun kendisiyle sınırlanmaktadır. Bu durumda skolastik dogmatizm Aristo'nun özünde putperestlikteki bilme biçimini, maddeye içkin ve maddeyle sınırlı formunun tek tanrılı dinlerde insanın kendisi ve tanrıyı bilme biçimi olarak kabul etmesinin ortaya çıkardığı sonuç olmaktadır. Bu tarz bilgide bilinç tanrının kendisine değil, -çünkü tanrı somut, madde değildir- fakat maddede içkin olduğu düşünülen suretine biçim vermiş, canlandırmış olduğu şeyle ilişkisidir. Dolayısıyla tanrı, imgeleşme suretiyle maddeleştirilen bilinç durumunun kendisi olmaktadır.

Platon'un mevcut evreni kopya kabul ettiği ideal form ve zihinsel varlık tasarımında (Mengüşoğlu, 2000: 58) ise Aristocu bilmenin aksine madde ve onunla birlikte insanın maddi mevcudiyeti bilmesi etkisizleştirilmektedir. Tanrı

maddesel mevcudiyetini, madde üzerinde hâkim olan, ona şekil ve biçim verme, onun sahibi olma yetisini, maddeyle ilişkisini kaybeden bir ruh, bir öz ve bilinmesi gittikçe insan algısını aşan bir ideal form –zihinsel varlık- olmaktadır. Bu nedenle insanın somut varlık oluşunu hiçe indirgeyen bir bilme tanımı söz konusudur. Tek seçenekli, “*tarih bilinci*”ni oluşturan ortaçağın sonuna kadar Aristo-Platon zıtlığı olarak karşımıza çıkan en eski tarihsel ikilem, tekliflerin bu temel zıtlığı derinleştirmelerinin örneği konumundadır. Zıtlığın gerekçesi iki tutumun da bilinçte insanın yarattığı tanrının belirli bir formdaki tasarımlarına ve yorumlarına dayanmasıdır. Yorum (belirli bir form) yazıdaki gibi bir ikincilliktir. Dolayısıyla insanlık, bu tanrıyı yalnızca imgesiyle –Platon’da zihinsel görüntü, Aristo’da maddenin görüntüsü- kendisinin tanıklık etmediği bir uzaklık ya da mistik öğretilerde olduğu gibi mevcutlar âleminde dile getirilmesi, etkisinin ortaya konulması mümkün olmayan ideal form biçiminde algılamış olmaktadır. Bu, Heidegger’in sanat eserinin mahiyetini ortaya koyarken kullandığı “*konuşan dildir*” ibaresinde kendisini ortaya koyan durumdur. “Heidegger’e göre “*bir yazarın mevcudiyeti olmadan, dilin kendisi-dil-, konuşur.*” (Megill, 2008: 411) dolayısıyla sanat eserinde konuşan ses, yazıdaki ikincilik değil sanatçının zihinsel hakikati aracısız ve dolayimsız şekilde dile dönüştürmesidir. Bu noktada Sokrates’in yazının insana yalnızca bildiği hakikatleri hatırlatması gereken imgeler olduğu, hakikatinse insanın konuşmada deneyimlediği dolayimsızlık olduğu düşüncesi öne çıkmaktadır. İnsanın bilincinin keşfi sırasında kendisinin pek çok sestən oluşan bir extasis kapasitesi olarak tanımlaması, insanda ona bildiklerini hatırlatan mevcut bir iç sesin var olduğu gerçeğini ortaya koymuş olmaktadır. İnsan bir bilme etkinliği, extasis kapasitesi olarak içindeki pek çok sese anlam veren ve bu anlamla edip eyleyen bir bilinçtir. Dolayısıyla bu düşüncenin temelini oluşturan “*vahiy bilinci*”nde de sesin, sesle –iki merkez sesin karşılaşması- sesin mutlak bir alternatifle karşılaşma zorunluluğu ortaya çıkmış olmaktadır. Bu durumda vahiydeki birincil karşılaşma ile yorumdaki ikincillik biri gerçek diğeri kurgu olmak bakımından kesin çizgilerle birbirinden ayrılmaktadır. İnsanın kendi kendisini kurma yetisine sahip olan extasis kapasitesi, bilinç ve yeti olarak tanımlanmasında temel nokta, bilincin mutlaka bir şeyle birlikte, onunla birleşerek biçim kazanma süreci olmasıdır. (Berger, 2010: 17) Tarih bilincini yaratan ikincilikte bu yeti, mutlak gerçekle kurduğu gerçeği ayırt edememe durumuna, dolayısıyla kendi yarattığı gerçeği tanrıallaştırmasına karşılık gelmektedir. Bu durumda bilinç, ikincil sesle birleşmekte, kendisini

ötekileştirmekte, asli sesini yitirmekte, vahiyde ise kendisinde bulunan asli sesle mutlakın sesi –Allah- birleşmekte, bu birleşimde kendi asli sesiyle birebir örtüşmesi nedeniyle kendisine özgü bir bilinç, bir yeti –ortaya çıkan ürün, vahiy bilinci- kazanmaktadır. Dolayısıyla insan ancak kendisini ikincile ve ötekine göre önceleyen bu bilinç ve bilme biçiminde kendisine, evrene ve yaratıcıya sorgu bilinciyle bakabilecek yetiye kavuşmuş olmaktadır. Fakat “*vahiy bilinci*”, “*tarih bilinci*”nde istisnai bir durum olarak kabul edilmiş, deneyim dışında kalmış, daha önemlisi ikincil deneyimler asli deneyimin yerine geçmiştir. İkincilikte –kopyanın aslın yerine geçmesi- vahyin özü, niteliği ve Allah’la iletişimin doğası bozulmuş, araçlar kutsallaştırılmış, insanın kendi yetisi ötekini kutsal kabul eden bir bilinçsizlik durumuna dönüşmüştür. Bu ikincilik “*yeryüzü bilinci*” olarak ifade edeceğimiz insan bilincinin insanın asli sesini yaratıcının –Allah- sesinin dışındaki varlıklarla birleştirmesinden oluşan kurulmuş tanrının kendisi ve insanlığın bu bilinç karşısında köleleşmesinin ifadesi olacak biçimde Eco’nun “Gnostizmin tanrısı” adını verdiği (Eco, 1996: 41) hermetik bilincin kendisidir.

3. Söz Merkezli Evren, İmge Bilinci, Postmodern Özne İlişkisi

Konuşan dilin ontolojik doğası felsefi hermeneutiğin kurucuları olan Heidegger ve Gadamer’in varlığı dilin taşıdığı tarihselliğin varlık alanı; gelenekten gelen bir mesaj, sürekli yeniden yorumlanması gereken mazi (Snyner, 1998: 50) kapasitesi olarak tanımlamalarıyla hakikat, geleneğin sesine dönüşen şey olmaktadır. Yeniden yorumlanması gereken mazi, yorumu varlığın önüne geçirmekte konuşan sesi tarihin yeniden yorumlanması, tarihsel bilme bilinci hermeneutiği “sezginin” insan bilincinin ilk sesinin ötekileşmesiyle kurduğu tek seçenekli evren modelinin bilinci konumuna yerleştirmektedir. Bu, tarih bilinci zihniyeti ya da hermetizm aracılığıyla insan bilincinin başlangıca, hermetik bilinçte bulunduğunu ortaya koymasının ötesinde sezgisel alanın yarattığı “*tanrının imgesi*”ni de ortaya koymaktadır. Dolayısıyla “*imge bilinci*”nde hermeneutiğin dayanağı olan sezgisel alanla mevcut evrenin birleşmesinden oluşan “*yaratılmış tanrının imgesi*” orada somut olarak bulunan bir yaratıcının kendi varlığını değil, fakat insan bilincinde varolan ve insanlığın sezgisel geçmişini ilk günden bugüne aynı sese dönüştüren sezginin –kollektif ruh’un kendisini ifade etmektedir. Heidegger’de en somut ifadesini bulan ses-varlık alanı bu anlamda ruhun geçmişle sürekli ve dinamik bir ilişki –yaratmaların geçmişi canlandırması- içinde olduğunu ortaya koymaktadır. Bu

tutumda insan bilinci birikmiş “tarih bilinci”nin ikincil deneyimiyle – deneyimlenmiş geçmiş- kendi bilincini birleştirmekte dolayısıyla “tarih bilinci”nin bilinç duvarıyla karşı karşıya gelmiş bulunmaktadır. Postmodern durumun metafizikle ilişkisini hakikatin –mutlak, tanrı- deneyimi konumuna getiren iddianın temelinde de hermeneutiğin söze dayalı bir yorum hareketi olarak belirginleşmesi tutumu yer almaktadır. Hermeneutik “söz merkezli evren”in kurgusal bilinciyle yarattığı ses-varlık”ın insanın kurduğuna taptığı bir tanrıyı, gerçek yaratıcının kendisiyle aynılaştırdığı dolayısıyla gerçek yaratıcıyla muhatap olamadığı tarihsel bir gerçeğin, insanlığın bir “imge bilinci” olmasının ispatı durumundadır.

İmge bilinci” olarak “söz merkezli evren” Harran hermetizminin¹ tarihteki üç büyük tercüme hareketiyle² (Karlığa, 1997: 84) bilhassa üç dinin toplanma ve yayılma merkezi konumunda bulunmasıyla en eski inanma biçimiyle üç dinin birbiriyle aynı bilinçte aynılaşmasına neden olan bilinç olduğunu göstermektedir. Diğer taraftan “imge bilinci” insanlığın “tek seçenekli evren” modelinde varlık, yaratıcı ve kendisini anlamasının tek biçimi konumundadır. Fakat “imge bilinci” konumundaki “Söz merkezli evren”in hermetik bilinç olarak Doğu ve Batı’yı postmodern ve mistik tecrübeyi birleştiren ortak nokta olması hermeneutiğin çağ insanı olan öznenin kurulmuş bilincinin modeli olmasıdır. Buna göre mevcutlar evreni hemen daima bilincin mevcutlar evrenini bir metin olarak algılayıp onu sürekli yeniden aynı bilinçle, fakat farklı tasarımlarla yeniden kurduğu yeni varlık alanları oluşturduğu, fakat bu varlık alanlarının da belirli bir bilinç biçimine karşılık geldiği bilinç alanı, yani yorum olmaktadır. Bu noktada en önemli soru, bu evreni yer değiştirme yöntemiyle tasarlayan, yorumlayan bilincin öncülünün ne olduğudur. Çözümlemesi gereken merkezde bulunan ve mevcut metne ya da varlığa göre öncellenen bilincin kendisidir. İki şeyi birleştirip üçüncüyü ortaya çıkarma yetisi, kapasitesi olan insan bilinci, bu durumda kendisinden önce yapılmış ikincil yorumla, yani aracıyla birleşmiş ve kendi mevcut varlığını aracının tasarımına dönüştürmüş olmaktadır. Buna bilincin yapılandırılması, kurulması süreci demek mümkündür. Dolayısıyla özne kendi merkez konumunu kaybetmiş, bilincinde kendisi olan şey ikincil unsurlar tarafından

¹ Bir kısmı kaynakçada gösterilen Harran hermetizmi ve yaygınlaştırılması süreciyle ilgili geniş bilgi için bakınız. I. Uluslararası Katılımlı Bilim, Din ve Felsefe Tarihinde Harran Okulu Sempozyumu, Şelale Matbaası, Konya. 2 Cilt

yapılandırılmış, işleyen sürecin kendisi olmuş olmaktadır. Bilincin bu bilme biçiminde kendine özgü bir kendi varlığına dair anlam üretmesi sözkonusu olamamaktadır. Çünkü anlam sonsuz değişkenlerden oluşan bir bağlantılar bütünüdür ve bağlantının merkezi de işleyen sürecin kendisi olduğu için bilinç sürecin üretip kendisine gönderdiği anlamı tekrar üretip başka ilişkilerle bağlantılandırarak sürece tekrar yansıtan bir yansıtma merkezi konumundadır. Bu durumu canlı bilincin cansız –ölü- anlamla buluşup onu diriltmesi, ölüye yaşam kazandırmak biçiminde ifade etmek mümkündür. Fakat yaşayan canlı bilinç açısından gerçekleşen bu ölü diriltme eyleminin sonucu kendi yaşamsal varlığını ve varlık zamanını gerçekleştirememiş olmaktır. Bu nedenle öznenin deneyimi sürekli bir geçmişi yeniden deneyimleme, insanlık tarihinin başlangıcına dönme hareketi görünümündedir. Bu, öznenin kendi bilinç merkezi bulunmadığı için somut karşılığı yani yaşanmışlık değeri bulunmayan kurulmuş bir yaşamdır. Bu yaşamın tanrısı işleyen süreçle birleşen “*imge bilinci*”nin yarattığı kurulmuş tanrıdır. Kendi somut varlığıyla bağları zayıflayan öznenin kendisi kurulmuş bir bilinç olduğu gibi, tanrısı da kurulmuş bir tanrıdır. Diğer önemli sonuç da postmodern öznenin bu konumda kendisini denetleyecek bir merkezden mahrum olması yüzünden bir bilinç yeti kaybı olmasıyla sonuçlanan köleleşme –ötekileşme, varlık alanını kaybetme- süreci olmasıdır. Özne bu yüzden kendi zamanını kaybeden insanlığın son ve toplam temsilcisidir.

Postmodern durumun kurguyu -insan yaratması- sözü, tanrı sözüyle ilişkilendirmesi ve estetiği (kurgu, sanat, yaratma alanı, extasis kapasitesi, bilinç) bir extasis kapasitesi olarak tanrıyla ilişkisinin temeline yerleştirmesinde hermeneutik aracılığıyla Yuhanna'nın “*önce söz vardı*” düşüncesi postmoderne aktarılmış olmaktadır. Fakat asıl önemlisi insanlığın yaratıcı, yaratma eylemi ve yaratılmış olma düşüncesinin temeline bu tutumu yerleştirmesi nedeniyle “tarih bilinci” içinde –hemen hemen bütün insanlık tarihi boyunca- kendisi ve yaratıcıyla ilgili gerçek bir yaratma eylemi gerçekleştirememiş olduğu gerçeğidir. *İlk defa Hristiyanlıkta kutsal metinlerin tefsir hareketi olarak ortaya çıkan ve adını Hermes'ten alan hermenötüğün Klasik ve Romantik çabaları bu sözün insanlara ulaşmasının doğası, insanın bir sözü anlamasının mahiyeti üzerine yoğunlaşmak suretiyle sözün “asl”ına ulaşma arayışına matuf olmuştur. O kadar ki hermenötik, “bir vahiy parçasını, kelimler aşamasından dünya aşamasına taşıyan bilim” şeklinde de tanımlanmıştır.*” (Aktay, 1999: 11) “Söz merkezli evren”in temelinde “asl”a ulaşmak için mevcut somut varlık değil, sözün kendisi bulunduğu için anlamın bilinçle ilişkisi somut gerçeğe

değil, sözsöz, yani kurgusal alana dayanmaktadır. Bu durumda bilinç, gerçek ve söz arasındaki yaratma ilişkisinden ortaya çıkacak olan somut varlık alanı kapatılmakta, dolayısıyla anlam söyleyeceğı şeyi söyleme, onu değıştirme, ona başka bir şey gösterme, onu yeniden tanımlama, mevcut varlık ve durumunda yeni bir varlık olması imkânını da kaybetmiş olmaktadır. Bu, bilincin kendi merkezinde öncel ve sayısız yer değıştirmeden de oluşsa merkezde kendisi değil, fakat kendisine öncelediğı aracı yorum bulunduğu için başka bir varlığı kendi olduğu konumda ve kendinden bağımsız bir uzaklıkta algılayamama durumunu ifade eder mahiyettedir. Bu durumda bilinç dünyanın merkezine kendi tasarımlarını yerleştirmekte, mevcutlar evreni yalnız ve ancak bu tasarımlarla kurduğu ilişki çerçevesinde bilince bir şey söylemektedir. Bu, kendisini kendi evren tasarımına göre anlamak olduğu gibi –kafasındaki gerçek- ayrıca evreni de kendi bilinç algısına göre tasarlamak durumunu içinde barındıran bir tutum olmaktadır.

“İmge bilinci” ve “söz merkezli evren” birleşmesinden oluşan aynı bilinç, İslam düşüncesine bilhassa tefsir hareketinin temelini oluşturacak biçimde yerleşmiş bulunmaktadır. Söz” İslami bir terim olarak Allah’ın kitabı, söz”ü anlamına gelmekte ve, Kuran”ı ifade etmektedir. (Uludağ: 2002: 283) Kelam, söz Allah’ın niteliklerinden biridir. Allah evreni bir sözle, kün (ol) sözcüğüyle yaratmıştır. Tüm evren bir sözden oluşmuştur. Allah’ın sözleri olan Kelimetullah, Allah’ın yarattıklarını da karşılar mahiyettedir. Hurufilik ve Batınlık’te alfabenin 32 harfi kelime-i Ademiyye, evreni içinde taşıdığı düşünülen insandır. İnsan ve evrenin kökeni sözdür. Temelinde bir şeyin bir başka şeyle yer değıştirmesi bulunan bu tutumda extasis mevcut duruma göre öncelenmiş, yorum mevcut metinde bulunmayan anlamın metnin yeniden düzenlenmesiyle yeni, kendisinde bulunmayan bir anlamla ortaya konulması durumunu ortaya çıkarmış olmakla kalmamakta, bilinç metnin içine hapsedilmiş olmaktadır. Yaratıcının kendisiyle değil, sözün yorumcunun gerçeğıyle ilişkisiyle gerçekleşen yorum, yorumun aktarılmasıyla –nakil- sürekli yer değıştirmekte, somut varlık zamanı kaybolmaktadır. Bu durumda mevcutlar evreni (metin) yoruma göre ikincil, yorum metne göre birincil konuma geçmekte, yorumcunun kendisi dâhil olmak üzere yaratıcının kendisine ait “söz” –Kur’an- yaratıcının kendisiyle karşılaşma deneyimi değil, fakat sözün yorumcu aracılığıyla yataylaşarak çoğaltılması anlamına gelmektedir. “Yaratıcının kendi sözü” olan “vahiy”, muhatabı yaratıcı olan bir deneyim ve muhatabı olan insanla birebir karşılaşma durumunun ifadesidir. Fakat yorumda

muhatap yaratıcı değil “söz”dür. Dolayısıyla yalnız bilincin bilgi birikimiyle “söz” arasındaki ilişkiye dayanan tefsir hareketinde de bu durumun bireysel deneyimle anonimleştiği mistik deneyimde de³ muhatap yaratıcının kendisi değil, sözüdür. Seslendirilen sözle birleşerek ortaya çıkan ses-varlık⁴, deneyimin bilinci, kendi kurduğunu tanrılaştırma olan ve “tek seçenekli evren modeli”nde tüm insanlığın bilincine karşılık gelen “imge bilinci”dir. “Söz” canlı bir organizma olan insan bilincinde temellendiği ve sıfır noktasında onu temellendirdiği için deneyim, söze yorumla yeniden yaşam kazandırmak olmaktadır. İnsanın tanrılaşması, -tecelli, Enel-hak- bu durumun ifadesi olmakta, dolayısıyla deneyim sahte bir deneyim olmaktadır. Bu durumun en bilinen karşılığı anonimlik ve anonimlik ise sahte deneyimdeki hiçliğin yaygınlaşmasıyla “yaratıcının söz olup aramızda dolaşan şey, dolaşan şeyinse yaratıcının kendisine dönüştüğü” durum “söz”le yaratılan toplu bilinç dolayısıyla bilinç yitimi olmaktadır. Diğer taraftan –yaratıcının yorumcuyla yer değiştirdiği, aynı temele dayanan -bilhassa Yahudiliğin Luranik Kabalacılık yorumunda- insan bilinci varlık âlemine öncelendiği için yaratıcı yaratma eylemini ancak yarattıklarıyla gerçekleştirebilen varlık konumuna yerleştirilmekte, dolayısıyla yaratma eylemi yaratıcının insana muhtaç olduğu – yaratılmışlara insanın gözleriyle bakmak düşüncesi en yaygın biçimdir.- düşüncesine ulaşılmaktadır. Sonuç, yaratıcının olmadığı bir yaratıcıya dönüştürülmesi, fakat insanın da kendisini olmadığı bir varlık olarak algılamasıdır.

Aynı düşünce Hristiyanlığın exnihilo kavramında, sözle yaratılış arasında kurduğu ilişkide “Yuhanna”nın “önce söz vardı” ifadesinde karşımıza çıkmaktadır. Yuhanna’da “söz” şöyle tanımlanmaktadır: “1. Başlangıçta söz vardı. Söz Tanrı’yla birlikteydi ve Söz Tanrı’ydı 10. Söz insan olup aramızda yaşadı.” (İncil, 1996: 202) Hristiyanlıktaki “ex nihilo”da, (Taslaman, 2008: 187) yaratma anının tanrısı karşılığında yorumlanan “söz” anlamını tanrı oluşunda, yani yaratma anında bulmuştur denilebilir. Fakat bu düşünce, İslam’daki mistik öğretilerden de Hristiyanlığın sözle ilgili düşüncelerinden de daha eski olan “on emir yoluyla Tanrıya giden bir yol bulmaya çalışan” Yahudilikte, -bilhassa Kabalacılıkta- karşımıza çıkmaktadır. “Söz merkezli evren” bilinci olan söz konusu tavrıda bilinç, oluşun devamlılığı ve kendi

³ En önemli temsilcisi ve örneği Seyyid Nesimi ve deneyimini tefsir “Kur’an”ın kendi bilinciyle – şiiiriyle- yorumlanmasıyla ortaya koyduğu “Nesimi Divanı”dır.

⁴ İmge bilincinde edebi eserin kendisi olan yaratma, yaratılmış ürün.

dışında gerçekleşen bir kendi merkezinden bağımsız devamlılığını algılayamama, kendisini sürekli bir geçmişte varolan anlama dönüştürme tutumuna dönüşmektedir. Bu, anlamın bir noktada, kendi yorumunda donduğu, mevcut durumun bu donmuş anlama göre biçimlendirildiği bir bilinç duvarını ifade etmektedir. Çünkü insanın kendi yorumu da başkalarınca daha önce yorumlanmış bir ikincillik olmaktadır. Dolayısıyla insan kendi mevcut şartlarını bu başkasının –atalar kültü, zihniyet devir- bir dönemde dondurduğu yorum üzerinden yorumlamakta kendi mevcut varlığı bir extasis ya da bilinç durumu olarak hiçe indirgenmektedir. İnsanın kendisi ve yaratıcıyla ilişkisi açısından bu durum ikincil yorum olan atalar kültü ya da donmuş düşünce kalıbı olan yorum aracı olarak tanımlamaktadır. Dolayısıyla insan bilinci amaç değil, yorumun kendisini tekrarladığı bir araç konumunda bulunmaktadır. Bu noktada bilinç merkeze başkalarının yorumlarını yerleştirmekte, yorum şimdi varolan mevcudiyetine öncelenmekte, böylece mevcut varlıktaki kendi dışındaki oluşum ve değişimler bilincin kendi tasarımlarına indirgenmektedir. Dolayısıyla bu tasarımın bilincin mevcut somut yaşamında bir karşılığı yoktur. *“Kabalacılar, özellikle son dönemlerdeki, Lurianik Kabalacılar, -ortadoks skolastizme karşı ayaklanmışlardı. Talmud âlimlerinin yoğun bir bilgiye dayalı gayretlerinin karşısına, onlar geomatria denen bir tefsir stratejisi çıkarıyorlardı. Bu stratejide, bir sözcük ya da sözcükler grubu “harflerin sayısal değerine göre açıklanır veya bir küme sistemine göre onların yerine başka harfler ikame edilir. Kabalacılar böylesine bir manipülasyon sayesinde verili bir metni her anlama çekebiliyorlardı. Böylece (onlar bunu kabul etmeyecek olsalar bile) metnin yorum üzerindeki önceliği hükümsüz kılınıyordu; metin bir önmetne/bahaneye (pretext) indirgeniyordu.”* (Megill, 2008: 487) Metnin kişiselleşmesi, diğer taraftan kişiselleşmenin mevcut durum ya da metnin önüne geçmesi anlamına gelen bu tutum, extasisi kendi yaratmalarının merkezi konumunda tanımlayarak metin (mevcut, varolan evren) karşısında alternatif bir durum yaratmak, ona alternatif bir konum sunmak biçiminde ifade edilebilir. Dolayısıyla bu yöntem, mevcut durum ya da metni oluşturan unsurları, merkezine kendi extasis ya da bilincinin verilerini yerleştirerek ondan metnin mevcut durumuyla elde edilemeyecek ya da orada bulunması mümkün olmayan verileri elde etmenin yöntemi olmaktadır.

İnsanlığın en eski tarih bilinci, bir yeti, sorgulama kapasitesi olan insan açısından bilinçsizlik durumu ve sorgu bilincinin önündeki duvarı karşılayan hermetik tutumu postmodern özneye ilişkilendiren insanın kendisi, evren ve

tanrıyı bilme kapasitesi olan merkezinin hızla ötekileşmesidir. “imge bilinci” “söz merkezli evren” birleşmesi, öznedeki kurgusal alanın teknolojik süreçlerle desteklenmesi, kurgunun gerçekleşme olanaklarının teknolojiyle ilişkilendirilmesi sonucu bütünüyle bilincin teknolojik süreçle kurulan bir gerçeklik kaybı olmasıyla sonuçlanmış olmaktadır. Ötekileşme, postmodern özneyi kurulmuş bir yapı olarak işleyen süreçle ilişkilendirilen, teknolojinin imkânlarıyla ötekinin kendisinin yerine geçtiği durumu ifade etmektedir. Zaman ve mekânın kimlik tanımlamalarında (Harvey, 1997: 277) önemli bir yer tuttuğu postmodern kimlikte, teknolojik sürecin insanlığın tarihsel ikilemini derinleştirilmesi ve keskinleşmesiyle belirginleşen bir kimliği yeniden kurma arayışı belirgin bir tutum olarak karşımıza çıkmaktadır. İnşa süreci, bedensel varlık alanıyla zihinsel varlık alanı arasındaki uçurumun zihinsel alanın teknolojik sürecin de yardımıyla kendi somut varlığına yabancılaştığı bir ötekileşme sürecine dönüştürmekte, bilinç yataylaşmaktadır. Bunun nedeni, insanın kendisini belirli bir yerde konumlandıramayacağı bir kültürel ortamın doğmuş olmasıdır. Özne, oluşum içinde çevresinden etkilenir ve çevresini etkiler, bu nedenle insandan özgün ve özgür bir kişi olarak söz edilemez. Bu tutum onun oluşum sürecinin gerçeğine aykırıdır. Dolayısıyla postmodern teorilerde liberal hümanist yaklaşımın sabit ve değişmeyen birey kavramı eleştirilmiş, kimliğin geleneksel kavramları kökten değişmiştir. (Korostelina, 2007: 15) Dunn, postmodern kimlik arayışı sürecini benliğin tüketim kültürüyle dönüştüğü ve kimlikle benliğin anlamlandırılmasının teknolojik süreçlerle istikrassızlaştırıldığı, tüketim formuyla tekrar kurulduğu, yeniden biçim verildiği süreç olarak tanımlamaktadır. (Dunn:1998: 66) Benlik terk edilmiş bir kavramdır, çünkü postmodern özne benlik iddiasında değildir. (Rosenau, 1998: 97) Levi Strauss'ta ise özne nesne konumundadır. Homojendir ve kendi kendisini denetleme yetisinden mahrumdur. Özne denilen oluşum süreci, varlığından bile haberdar olmadığı bir yapı tarafından inşa edilmektedir. Bu yapıdaki dönüşümlerin nesnesidir. (Üşür, 1997: 80)

Söz konusu tanımlamalarında bir inşa, kurulma süreci, tamamlanmamış bir yapı konumunda karşımıza çıkan postmodern öznenin somut yaşam ve mevcutlar alanı ise teknolojik süreçlerle inşa edilen alternatif bir yaşam biçimini, yani kurulmuş bir alanı karşılamaktadır. Postmodern öznenin mevcutlarla ilişkisi sosyal varlık alanında da kurulmuş bir yapıyla ilişkisine dönüşmektedir. Model evrende dijital iletişim ağları zihni teknolojik süreçlerle kurulmuş bir yapı olan öznenin sosyal yaşantısını, yani somut varlığını yeniden

biçimlendirmektedir. Buna göre, postmodernde yaratılmış dünya gerçeğin yerine geçmiş olmakta yer değiştirmede öznenin kurulmuş bilinci üretilmiş, imgesel gerçeği; postmodern görüntü imgenin kurulmuş, yaratılmış gerçekle aynı anlamda birleştiği durumu karşılamaktadır. İmgenin tarihsel gerçeğin düşünce ve görüntüsünde birleşen ve yansıtmayla kurulan egemenliğinde kopya ya da taklit unsuru postmodernde bambaşka bir anlam kazanmış olmaktadır. Bu noktada imgeyle görüntünün özdeşleştiği, fakat imgenin gerçekle bağıntı bütünüyle kopararak görüntünün yarattığı görüntü ya da görüntünün bilincine dönüştüğü görülmektedir. Ong'un yeni iletişim teknolojileriyle yaşamımıza giren teknolojik araçlar ile oluşan "ikinci sözlü kültür çağı" olarak ifade ettiği bu kültürde, yazı ve metinden alınan sözselsel nitelikli ürünler, sözlü konuşma kalıplarına dönüştürülmekte ve sözlü konuşma kalıplarını kullanmaktadır. Dolayısıyla yazı dili konuşma dilinin kalıplarına dönüştürülüp günlük dili yarattığı için "ikincil sözlü kültür"ü oluşturmaktadır. (Ong, 1995: 18) Fakat bu kültürde yalnızca sözlü-yazılı dil egemen değildir. Aksine yirminci yüzyılın başından itibaren kitle iletişim araçlarıyla kültür yeniden üretilmekte, iletişim araçlarının anlatı yapısı yeniden sözel kültüre dönüşmektedir. Hall'a göre "*öteki ve biz ilişkisi, birbirini tamamlayan bir ilişkidir. Öteki'ni dışlarken, biz'i, biz'i oluştururken de, öteki'ni biçimlendiririz. Biz, kendisinin nerede olduğunu, ne olduğunu bilir ve geri kalan herşeyi buna göre konumlandırır. Kimlik gelişimi, ötekilere uygun yanıt bulabilme çabasına bağlıdır. Birey kendi bir kişidir ama toplumun bir bireyidir. Kendinin bilincindedir ama toplum onu tanımlar, yaşamı kendindedir.*" (Hall, 1998: 38) Bu durum, öznenin zihinsel varlık alanının bir bilinç durumu olarak tarihsel kurulmuş bilinç örnekleriyle ortaklaştığını, fakat tarihsel "kurulmuş bilinç" durumlarından farklı olarak teknolojinin büyük etkisi nedeniyle öznenin kendi merkezine dönmesini neredeyse imkânsızlaştırdığı, insanın kendi bilincine yabancılaşmasını ifade etmektedir. Söz konusu yabancılaşma insanın kendi merkez konumuyla birlikte "kendi varlık alanı"na da terk ettiği, merkezine uzaklığı oranında geri döndürülmesi gittikçe imkânsızlaşan boyutlara ulaşmış bulunmaktadır.

4. Öznenin Kaotik Bilinci, Alan Problemi, Tarihle Hesaplaşma

Postmodern özne tarihsel ikileme somut yaşamsal varlık alanını teknolojik süreçten, zihinsel varlık alanını yorumlanmış hakikatten alan bir bilinç durumudur. Öznede aracı düşüncesiyle özdeşleşen durum, mevcutlar evreni önceden yorumlanmış –tarih bilinci- bir varlık alanına, insanın kendi

mevcudiyeti işleyen sürecin öteki tarafından tanımlandığı, kendisinin varlığın mevcut durumuyla doğrudan ilişkiye geçmesinin ikincillendiği duruma karşılık gelmektedir. Bilhassa postmodern anlatının deneyim alanıyla ortaya konulan bu bilinç durumu, kişinin mekânsal, somut varlığında –bedensel varlık alanı- hiçbir değişim olmadan zihinsel bilme etkinliğinde kendisiyle tarih, başka zaman ve kişiler arasında kurduğu mekânsızlık durumu olmaktadır. İnsanın somut varlığında hiçbir karşılığı olmayan kurulmuş evrenler yarattığı, yarattığı evrenlerin kendi mevcut varlığıyla ilişkisini çözemediği, mekânsal olarak bulunmadığı, fakat zihinsel olarak kendisine çok uzak yerlerde olması deneyimi özneyi zihinsel kurguları gerçeğe yer değiştirmiş insan konumuna yerleştirmektedir. Bu tutum çağın en önemli problemlerinden biri olan “alan problemi”ni yaratmıştır. Bu anlamda öznenin varlığı bir alan problemi konumundadır.

Alan problemi ya da alan karmaşası, adı postmodern özne olan günümüz insanının özneliklerinin belirlenmesinde “insanın varlık alanının” tanımlanmasından başlayarak bu özneliklere göre bir sistem –liberalist etik- içinde yaşamasından kaynaklanan çağın en önemli problemidir. Karışım, karmaşa ya da bilinen yaygın adıyla kaos (Gür, 2013/6: 570) olarak ifade edebileceğimiz alan problemi, üç varlık alanının birbirinin yerine geçmesi, birbiriyle karışması ve insanın kendi varlık alanını terk etmiş olması temeline dayanmaktadır. Buna göre, kaos ya da alan problemi, üç boyutlu bir karmaşadır. Birinci boyutunda insanın zihinsel varlık alanıyla bedensel varlık alanı arasındaki uyumsuzluğundan, teknolojik süreçlerin desteklediği bir sürecin sonucu olarak zihinsel olarak her yerde olabilmesiyle bedensel varlığına yabancılaşmasından kaynaklanan beden-zihin uyumsuzluğu –karmaşası- vardır. Kaosun asıl nedeni olan ve insanın varlık olarak belirli bir özsel alan tanımının –zihinsel potansiyelinin- yarattığı ideal varlığa dönüşümünü ifade eden, sürecin yaygınlaştırmasıyla insanın özsel niteliğinin değiştirilmesine, yeniden kurulmasına dayanan bu karmaşa kendisini liberalist etikte eşitliğin özsel alanların eşitliğine göre tanımlanması biçiminde ortaya koymaktadır. Bunun somut göstergesi, idealize edilmiş bir özsel alan tanımının verilerinin kişinin somut varlık alanı olan işlevsel alanına hâkim kılınması sonucu insanın varlık alanının işlevselliğinin belirli bir özsel tutuma göre tanımlanması ve kişinin “sosyal konum” a sıkıştırılmasıdır. Bu tavırda sosyal konum kişinin tek varlık alanı konumuna yerleşmekte, bu alan belirli bir merkezin idealize ettiği özsel alan tanımına göre biçimlenmekte, kişinin yalnızca işlevini ifade etmesi gereken

sosyal konumu özsel alanıyla birleşmektedir. Bu birleşme sonucunda insan kendisini yalnız ve ancak belirli bir merkezin özsel alan tanımıyla somut varlık olarak ortaya koyabilmekte, bu nedenle hızla hâkim unsur lehine ötekileşmekte, köleleşmektedir. (Fukuyama, 1999: 36) Bu durum öznenin merkezlessiz doğası ve süreçle ilişkisi nedeniyle içinden çıkılmaz boyutlara ulaşmış bulunmaktadır.

Çağın alan probleminin ikinci boyutunda temel dayanağını insanın bu tarz tanımından alan ve bu tanım sürecinin doğal sonucu olan “hibritlik” kavramı yer almaktadır. Uluslar üstü kimliğin ifadesi olan hibritlik, zihinsel olarak bir üst kimliği karşılarken üst kimliğin somut verilerini ihtiva eden yerellik ideolojik ve skolastik bilinçlere –milliyetçilik ve cemaatleşme- geri dönüş hareketinden beslenmektedir. Zihin-beden uyumsuzluğunun uluslar arası boyuta –topluluk bilincine yansımalarının karşılığı konumunda bulunan bu uyumsuzluk, temelde ideolojik ve skolastik bilinçlerle yaşamaya devam eden unsurların uluslar üstü bir büyük bilinç tarafından kurulmasına, yönetilmesine ve biçimlendirilmesine imkan vermekte böylece uluslar üstü bir bilinmeyen kimliğin –belirsiz merkez fakat hâkim unsur- idealize ettiği üst yapı ideolojik ve skolastik⁵ tutumun doğasında bulunan özsel alanın topluluk bilinciyle tanımlandığı yapıyı tek özsel alan tanımı –entegrasyon- olarak kabul ettirmektedir. Buradaki alan problemi, uluslar üstü alanla –hibritlik- ulusal ve dinsel alanlar arasındaki efendilik kölelik karmaşasıdır. Bu karmaşa zihinsel varlık alanıyla somut varlık alanı arasındaki uyumsuzluğu kitlesel düzeyde temsil etmekte, kişi, bilmediği bir süreçte, varlığını ötekine bağlamakta, özsel alanı kurulmuş bir yapı arzetmekte ve hızla ötekileşmektedir. Kaosun üçüncü boyutunda alan probleminin son noktası olacak biçimde öznenin “taptığını kuran, kurduğuna tapan” açık yapısında yarattığı hakikatle ilişkisi bulunmaktadır. Hızla bir ötekileşme sürecine giren ve ötekileşmiş bir merkez birlik etrafında bir araya gelen insanlığın özsel alanı ötekileşmesi ve sürecin tanrısına tapan insan konumuna yerleşmesi nedeniyle özsel alanın tanrısal temsili sorununu ortaya çıkarmaktadır. Dolayısıyla insanın varlık alanını, yaratıcının varlık alanını sürecin kurduğu tanrı lehine onun temsiline –aracı-devretmekte bu da insanı varlık olarak köle, yaratıcıyı kurulmuş yeryüzü tanrısı ve temsilciyi –sürecin temsili kaçınılmazdır- özsel alanın yetkilerinin devredildiği bir mutlak güce dönüştürmektedir. Buna göre insanlık, tarihsel örneklerinin hemen hemen aynısı olacak biçimde -yalnızca kapsam farkı vardır çünkü sorun bölgesel değil, küreseldir.- hakikatle ilişkisini sürecin kurduğu bir

tanrıya tapıyor olmakla sınırlamış dolayısıyla kurulmuş bir tanrı etrafında birleşmiş olmaktadır. Bu durumda “alan problemi”, insanın varlık alanı, yaratıcının varlık alanı ve “sürecin kurduğu yaratılmış yeryüzü tanrısının” – temsilci efendi- birbirine karıştığı bir varlık alanı problemi biçiminde ifade edilecek cinsten küresel bir açmazın adıdır.

“*İmge bilinci*” kavramı etrafında tanımladığımız postmodern özne “*tarih bilinci*”nin devamlılık çizgisini ifade eden sırasıyla skolastik ve ideolojik yıkılmış iki büyük bilinç duvarının sonucudur. Birinci büyük duvar hermetik bilinç ve onun etkilerinin ortaçağın sonunda bilim ve onun verilerinin sonucu olan teknolojinin imkânlarıyla insanın bilincini tam bir yetiyle kullanabileceği özgürlüğü vermiş, ortaçağ skolastizminin baskısının sona ermesiyle hermetik bilinç yerini sorgulamaya bırakmıştır. İkinci büyük duvar olan birinci ve ikinci dünya savaşlarının sonucu olan ideolojik duvar da ortadan kalkmış, insanın kendisini, bilgi birikimini, yaratıcıyı yeni bir bilinçle sorgulayacağı imkânlar kendisine sunulmuş olmaktadır. Buna rağmen merkezinde ne tanrının –skolastik bilinç- ne kendisinin –ideolojik bilinç- fakat işleyen sürecin bulunduğu postmodern öznenin insanlığın ilk bilinci olan mitolojik bilince geri dönüş sürecine girdiği görülmektedir. Bu durum, “*kurulmuş yeryüzü tanrısının*” insanlığın kendi kurgu bilinci olarak tarihsel süreçlerde devam ettiğini, öznenin aynı yapıyı teknolojik süreç farkıyla deneyimleyen kişi olduğunu, sözkonusu sürecin insanlığın tek seçenekli “yeryüzü bilinci”ne sıkışmışlığını ortaya koymaktadır. Öznenin seçenek sorunu konumunda bulunan varlığının kaynağına geri dönmesi olgusu, “varlık alanını” yeni bir bilinçle “tarih bilincinin sorgulanmasıyla” yeniden tanımlamasını zorunlu kılmaktadır. Öznenin tek seçenekli evren bilincinden özvarlığına dönebilme imkânını da ifade eden konumu “*tarih bilinci*”yle ilişkisi göz önüne alındığında “*kendi varlık alanını*”na en uzak mesafede bulunduğunu göstermektedir. Öteki seçenek olan “*vahiy bilinci*” ile öznenin arasındaki uzaklık, öznenin kendisine olan uzaklığıyla aynı mesafede bulunmaktadır. Bu nedenle bir seçenek sorunu olan öznenin mevcut durumu “tek seçenekli” evren modeli içine sıkışan tarihsel bilinçlerin sonucu olduğunu ve kendisine en uzak mesafede bir ortak bilinçte “yanlış 1 merkezi” etrafında toplandığını göstermektedir. Son ve toplam temsilcisi özne olan “kaotik bilinç”teki insanlığın şimdiyle ilgili kendisine sorması gereken soru “gerçek insanın ve gerçek yaratıcının gerçekte ne ve kim olduğu” sorusudur. Bu onu tüm insanlık tarihi ve onu yaratan bilinçle hesaplaşması gereken şimdinin “büyük sorusu”, yaratıcının kendisine sorduğu

asil büyük soru yapmaktadır. Çünkü öznenin kaotik bilincinin ortaya çıkardığı gerçek, insanlığın kendisi, yaratıcı ve yaratma eylemini yanlış seçenekte çözümlenmiş olduğudur. İnsanlık, “tek seçenekli”, “söz merkezli evren”den çıkıp “alternatif seçeneği” bulması gereken çok önemli bir şimdi zamanına ancak bu büyük soruyu cevapladığında ulaşabilecek ve kendi varlık zamanını yaratabilecektir.

KAYNAKÇA

AKTAY, Yasin., Erol G., Abdullah, T., (1999) Önce Söz Vardı, Vadi Yayınları, Ankara.

ALTINDAĞ, Ramazan, (2006). “*Harranilerin Teolojisinde Tanrı Tasavvuru*”, I. Uluslararası Katılımlı Bilim, Din ve Felsefe Tarihinde Harran Okulu Sempozyumu, Şelale Matbaası, Konya, s.120-132

BAUMAN, Zygmunt, (2011) Postmodern Etik, Çev. Alev Türker, İstanbul.

BERGER, John, (2010), Görme Biçimleri, Çev., Yurdanur Salman, Metis Yayınları, İstanbul.

ÇİĞ, Muazzez İlmiye, (2002), Kur’an İncil ve Tevrat’ın Sümer’deki Kökenleri, Kaynak Yayınları, İstanbul.

DERRİDA, Jacques., (1978), Writing and Difference, University of Chicago Press, London.

DUNN, G.R.,(1998). Identity Crises: A Social Critique of Postmodernity, University of Minnesota Pres Minneapolis, London.

ECEVİT, Yıldız, (2002), Türk Romanında Postmodernist Açılımlar, İletişim Yayınları, İstanbul.

ECO, Umberto, (1996), Yorum Aşırı Yorum, Can Yayınları, İstanbul.

EKİNCİ, Abdullah, (2006), “*Harran ve Harran Okulunu Etkileyen Siyasi, Dini, coğrafi ve İlmi Unsurlar*”, I. Uluslararası Katılımlı Bilim, Din ve Felsefe Tarihinde Harran Okulu Sempozyumu, Şelale Matbaası, Konya., s. 9-25.

FUKUYAMA, F. (1999), Tarihin Sonu Son İnsan, Çev. Zülfü Dicleli, Gün Yayıncılık, İstanbul.

GOMBRİCH, Ernst Hans Josef, (1976), Sanatın Öyküsü, Çev. Bedrettin Cömert, Remzi Kitabevi, İstanbul.

ARVEY, David, (1997). Postmodernliğin Durumu, Çev. Sungur Savran, Metis Yayınları. İstanbul.

GÖKBERK, Macit, (2002), *Felsefeye Giriş*, Remzi Kitabevi, İstanbul.

GÜNDÜZ, Şinasi, (2006), “*Manden/Sabii Geleneğinde Harran*”, I. Uluslararası Katılımlı Bilim, Din ve Felsefe Tarihinde Harran Okulu Sempozyumu, Şelale Matbaası, Konya, s.54-60.

HALL, Stuard, (1998) *Eski ve Yeni Kimlikler, Eski ve Yeni Etniklikler, Kültür, Küreselleşme ve Dünya Sistemi*, Çev. G. Seçkin, Ü. H. Yolsal, Bilim Sanat Yayınları, Ankara.

GÜR, İmran, (2012), “*Postmodern öznenin Sonu, Yeni İnsanın Alternatif Varoluşu Vahiy Bilinci, Kendinde Şey, Tanrı Parçacığı*”, İtobiad, The Journal of The Human And Social Science Research, Volume:1, İssue:4, October-November, December, s. 98-131.

GÜR, İmran, (2013/1), “*Polisiye Kurmaca Özne İlişkisi ve Polisiyenin Yeni Adı Postmodern Esrar*”, Humanitas, The Journal of Social Sciences, Number:1, January 2013, s.45-60

GÜR, İmran, (2013/2), “*Mevcut Varoluştan Alternatif Varoluşa Dönüşüm Sürecinde Postmodern Özne: İmge Bilinci*”, Yeni Türk Edebiyatı Araştırmaları, Yıl:5, S.9, Ocak-Temmuz, s.33-56

GÜR, İmran, (2013/3), “*Tuğrul Tanyol’un Şiirlerinde Boşluk Problemi, Öznenin Tanrısı Ses-varlık, Kendinde şey*” The Journal of Academic Social Science Studies, Volume 6 Issue 2, s. 565-592, February.

GÜR, İmran, (2013/5), İmran Gür, “*Deli Dumrul ve İbrahim Peygamber Hikâyelerinde Alternatif Varlık Alanı Tanımı ve Çağın Alan Problemine Türklere Özgü Bir Teklif*”, Yeni Fikir Dergisi, Cilt:4, S:10, 2013. s. 87-111

GÜR, İmran, (2013/6), “*Benim Adım Kırmızı’da Mutlakın Deneyimi: Büyük Bilinç, Kurulmuş Bilinç, Sanat Bilinci İlişkisi*”, Turkish Studies - International Periodical For The Languages, Literature and History of Turkish or Turkic Volume 8/1 Winter 2013, s.1571-1598,

GÜR, İmran, (2013/7), “*Alternatifsizin Alternatifi, Yeni İnsanın Varoluşu, Tarihin Sıfır Noktası*”, Kurgan Edebiyat, Yıl:3, S:14, Temmuz-Ağustos, s.40-45.

İNCİL, Yuhanna, (1996) Çev. The Translation Trustth, Kaya Bas. Dağ., İstanbul, 1996.

KARLIĞA, Bekir, ‘İslam’da Tercüme Hareketleri’, Uluslararası İslam Düşüncesi, Konferans-2, İstanbul. 1997, s. 84-97.

KELEŞ, Ahmet, (2006), “*Harran Hermetizminin İslami İlimlere Etkisi*”, I. Uluslararası Katılımlı Bilim, Din ve Felsefe Tarihinde Harran Okulu Sempozyumu, Şelale Matbaası, Konya. s. 199-217.

KUR’AN, (2002), Muhammed Esed, Çev. Cahit Koytak, İşaret Yayınları, İstanbul.

MEGILL, Alain, (2008), *Aşırılığın Peygamberleri*, Çev. T. Birkan, İstanbul, Ayraç Yayınları, İstanbul.

NIETZSCHE, Friedrich, (1995), *Tragedyanın Doğuşu*, İthaki Yayınları, İstanbul.

KORESTELİNA, Karina, (2007), *Social Identity and Conflict, Structures, Dynamics and Implications*, Palgrave, Macmillan, USA.

LAURANCE, Richard; Charles Richard, (2012), *Platt, Ruthertford H. İdris Peygamber’in İki Kitabı*, Çev. Eser, Oğuz, İdil Yayıncılık, İstanbul.

MENGÜŞOĞLU, Takiyüddin, (2000), *Felsefeye Giriş*, İstanbul: Remzi Kitabevi.

ONG, W. J., (1995), *Sözlü ve Yazılı Kültür*, Çev. Sema Postacıoğlu, Banon Yayınları, İstanbul.

NEİHBUR, Reinhold, (2010), *İnsanoğlu’nun Doğası ve Kaderi, Batı’ya Yön Veren Metinler I*, (Ed). A. Alatlı, Çev. Kapadokya Meslek Yüksek Okulu çeviri ve redaksiyon heyeti, Nevşehir: İlke Eğitim ve Sağlık Vakfı Kapadokya Meslek Yüksekokulu Yayınları, Nevşehir. C. I, s. s.xxxiv-li.

ROSENAU, Pauline, (1998), *Postmodernizm ve Toplumbilimleri*, Çev. Tuncay Birkan, Bilim ve Sanat Yayınları, Ankara, 1998.

RORTY, Richard, (1995), *Olumsuzluk, İroni ve Dayanışma*, Ayrıntı Yayınevi, İstanbul.

SARUP, Madan, (1997), *Post-yapısalcılık ve Postmodernizm*, Çev. Abdülbaki Güçlü, Bilim ve Sanat Yayıncılık, Ankara.

SNYNER, James., (1998), *Modernliğin Sonu Hakkında, Modernliğin Sonu Postmodern Kültürde Nihilizm ve Hermenutik*, (Ed) G. Vattimo, Çev. Ş. Yalçın, İz Yay, İstanbul. s.8-66,

TASLAMAN, Caner, (2008), *Kuantum, Felsefe ve Tanrı*, İstanbul Yayınları, İstanbul. s. 187

ULUDAĞ, Süleyman, (2002), *Tasavvuf Terimleri Sözlüğü*, Kabalcı Yayınları, İstanbul. s.283

ÜŞÜR, Serpil, (1997), *İdeolojinin Serüveni, Yanlış Bilinç ve Hegemonyadan Söyleme*, İmge Yayınevi, Ankara.

İmran Gür

YAKIT, İsmail, (2006) “*Ebcet Düzeninde Rakam-Harf İlişkisinin Tarihi Gelişimi ve Hermetizm*”, *I. Uluslararası Katılımlı Bilim, Din ve Felsefe Tarihinde Harran Okulu Sempozyumu*, Şelale Matbaası, Konya. s. 60-84.